

Co-funded by
the European Union

Project: 101088262 — GEAR

GEAR – Gender Equality and Antidiscrimination for Roma

CERV-2022-GE

WP3 - D3.4

Handbook for practitioners on gender equality

Наръчник за практики по въпросите на равенството между половете

Center for Sustainable
Communities Development

Съдържание:

1. **За какво е това ръководство? Кой са неговите ползватели?**
2. **Равенство между половете: какво означава и докъде сме стигнали?**
3. **Как да практикуваме равнопоставеността на половете?**
 - Какво да направим като организация
 - Какво да правим като професионалисти
 - Дейности на терен
4. **Практически упражнения**

За какво е това ръководство? Кой са неговите ползватели?

Това ръководство е предназначено за всички професионалисти - от педагози до социални работници, които ежедневно работят и взаимодействат с младежи. Работата е насочена към проучване на възможните начини, методологии и подходи за интегриране на равенството между жените и мъжете / момичетата и момчетата в общности в неравностойно положение от общ етнически произход, в нашия случай - европейските роми от четири различни държави членки: Италия, Румъния, Белгия и България.

Преди да се заемете с подробностите, трябва да се разбере, че за професионалиста, педагога или социалния работник полът е „област на компетентност“. Това означава, че дори и всяко човешко същество да изпита в живота си проблеми, свързани с пола, това не се превръща автоматично в работна практика или методология, защото *равенството между половете не е нещо гарантирано по презумпция*. Достатъчно е да се видят доказателствата, идващи от наблюдението на заобикалящата ни действителност: неравенството между половете и стереотипите са все още широко разпространени, често усвоени или толерирани от обществото и е трудно да се справим с тях, без да сме овладели способността да използваме перспективата на пола първо спрямо нас, анализирайки собственото си поведение и социална практика по тези въпроси. Това означава, че темата за пола включва необходимостта от постоянна работа и върху самите нас, върху нашите възприятия и разбиране за това как и чрез какви стратегии полът влияе върху преживяванията на хората и социалните взаимодействия; как той поражда привилегии или пречки и начина, по който разкрива поведенчески модели. Това е изключително важно както за професионалистите, така и за педагозите, тъй като те носят отговорност към тези, с които работят.

Равнопоставеността на половете е процес и за да се разбере неговото въздействие и обхват, е необходимо да се има предвид, че ролите и очакванията към половете са продиктувани от обществото и неговите общоприети ценности. Това ще ни позволи да открием и анализираме начините, по които въпросите, свързани с равенството между половете, оказват дълбоко въздействие върху мъжете и жените и как активно обуславят различния им достъп до властта и различните им възможности за развитие.

Ето защо тези насоки са предназначени не само за използване в работата на професионалистите с младежи, но и като инструмент за прогресивно обучение, който да подпомогне поддържането на равнопоставеността на половете през цялото време и във всеки контекст. Важно е да се въведат тези ценности във всекидневното поведение, защото стават практика, а не са абстрактен принцип и по този начин по-лесно ще бъдат усвоени и възпроизвеждани и ще се подкрепи хармоничното развитие на собствената личност и поведение.

Проектът GEAR (Gender Equality and Antidiscrimination for Roma) е насочен към насърчаване на равенството между мъжете и жените и преодоляване на стереотипите, свързани с пола, чрез включване на млади роми като двигатели на промяната в Италия, България, Румъния и Белгия. Проектът има за цел да създаде нови съюзи сред младите роми - момчета и момичета - като ги насърчи в общ път на ангажираност за насърчаване на равенството между половете чрез подкрепа за развитието на нестереотипни отношения.

Основните дейности по проекта бяха насочени към обучението на млади роми като носители на промяна в областта на равенството между половете и към превенция на стереотипите, свързани с пола, чрез работа на терен, неформално образование и обучителни сесии. Тези

дейности се обединиха в проектиране, създаване и управление на уеб радио¹. Този подход даде възможност за практикуване на равенството между половете в работната среда на редакционния съвет и ръководството на уеб радиото.

Основната идея е да се работи за превенция, като младите хора съвместно и активно управляват уеб радио през призмата на равенството между половете. Другата цел на проекта беше да се осигурят няколко подходящи и лесни за използване инструменти за обучение на специалисти от публичния и частния сектор по въпросите на равенството между половете и начините за прилагане на тези принципи в работата на терен, в административните и в институционалните действия.

Ромите са най-голямото европейско малцинство и присъствието им е регистрирано във всички държави членки, макар и с различен брой в зависимост от географския и историческия контекст. И все пак, независимо от различията между отделните групи и националности, това е група, за която собствената им идентичност и културна принадлежност представляват важен елемент от самоопределението.

Както и при много други групи от младежи и от възрастни с друг произход и с различен социален, културен или религиозен произход, въпросите, свързани с концепцията и с практикуването на равенство между половете във всекидневния живот, са от първостепенно значение. Дори и този проект да е специално насочен към ромските младежи, трябва да разглеждаме пола, както и чувствителността и мобилизацията за постигане на равенство между половете, като хоризонтална, междусекторна тема и като практика, която трябва да се прилага и използва ежедневно във всеки социален и образователен проект за младежи от всяка група.

В дигиталния свят няма ясна йерархия и идентификация на източниците, което означава, че всеки може да открие акаунт в социална медия, канал в YouTube или TikTok, в Instagram и Facebook или личен блог. В този процес множество потенциално вредни съдържания могат да се разпространяват почти без филтриране и в крайна сметка достигат до средностатистическия младеж, който постоянно е изложен на процес на информационно бомбардиране.

Стереотипи, основани на пол и раса, тормоз, срам от тялото и дискусии, основани на крайна поляризация, могат лесно да си проправят път в мрежата. Системите за филтриране и цензура, особено ако се основават основно или разчитат единствено на алгоритми, не могат да работят в дългосрочен план и очевидно не могат да се използват като заместител на човешката намеса. Броят на съдържанието, публикувано и разпространявано онлайн, би изисквал огромно количество човешка енергия и ако това е възможно, дали цензурата наистина ще помогне за премахването на неравенството между половете? Ние не смятаме така. Стереотипите, вербалното насилие, тормозът, засрамването - все явления, които са присъствали и преди, сега са намерили нови, достъпни начини да се утвърдят като жизнеспособно поведение, намирайки нови, мощни и сравнително евтини начини на представяне като приемливо, дори желано поведение.

Виждаме как новите технологии и социално свързаният живот, който водим, оказват силно въздействие върху нашите общества, още повече когато става въпрос за света на младите хора. В метрото, в автобуса, в чакалнята ще видим голям брой хора - деца, но и много възрастни, които са се навели към екрана на мобилния си телефон, създавайки безпрецедентна форма на „колективна самота“, която преди беше напълно непозната. Освен

¹ www.amoradio.eu

това, в тази непрекъсната бомбардировка с различна, често противоречива и объркваща информация, мъжката и женската идентичност и тяхното представяне са претърпели мощен процес на промяна по отношение на ролевите модели, както и на качествата и ценностите, които се считат за желани за единия и другия пол. Предлаганите модели, както за мъжете, така и за жените, са станали толкова недостижими по отношение на красотата, богатството, харизмата и привлекателността, че младият човек, който се сблъсква с това, често изпада в депресия², като чувства безполезност и отхвърляне. Принудата да бъдеш красив и желан според моделите, наложени от културата на потребителите, принуждава младежите (както мъже, така и жени) да се съобразяват с изключително стереотипния модел на пола и да търпят психологически страдания, ако не успеят да се съобразят с предложения модел.

За справянето с тези проблеми може да се направи много и една от първите стъпки е да се предоставят на младежите подходящи инструменти за справяне с тези предизвикателства. Един от инструментите за действие се откроява решително и той се основава на образованието - в този случай на неформалното образование.

В тези насоки се предлага използването на добре документирана методология - на *учене чрез преживяване*. Съществуват много научни и технически публикации по въпросите на пола, но нашата цел тук е да предложим практическа методология, която да се използва по време на работа на терен от социални работници и педагози за интегриране на въпросите на пола.

Документът е организиран по следния начин: първата глава е посветена на кратко въведение в темата за равнопоставеността на половете, като се започне от: какво представлява равенството между половете, кои са съществуващите законодателни рамки, работещи на международно ниво, и кои са най-значимите промени, намесени в дебата. Това е необходимо, за да се предложи на специалистите синтетичен преглед и бърза представа за състоянието на нещата по отношение на пола.

Втората глава е посветена на анализа на възможните методологии за ефективно насърчаване на равенството между половете и е разделена на два раздела. Първият е посветен на методите за постигане на равнопоставеност между половете в дадена организация или институция. В главата са представени няколко инструмента за НПО и институции, които вече са имали опит и са били приложени на международно ниво. В този раздел изтъкваме два основни инструмента, като *бюджетиране по пол*, а за институциите – анонсиране на *чувствителни към пола обществени поръчки*. Тези мерки вече са изпробвани и са се оказали важни за налагане на принципите на равенството между половете.

Вторият раздел предлага методологически подход, който да се използва по време на работа с млади хора на терен. В него се обяснява значението на продължителното, пряко наблюдение на контекста и на събирането на данни. То ще послужи, за да може, дори и за малка организация, да се разработи и приложи проста система за наблюдение и оценка, която да се използва за измерване на настъпилите промени и за открояване на силните и слабите страни. Този процес ще даде възможност на операторите, на организацията или на институцията да преоценят действията на място, като по този начин увеличат и измерват постигнатото въздействие.

² Проблемите, свързани с психичното здраве, са се увеличили значително сред младите хора, а литературата по темата е обширна. Вж. например УНИЦЕФ (<https://www.unicef.org/eu/stories/mental-health-burden-affecting-europes-children>) и OECD (https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/the-share-of-young-people-with-symptoms-of-depression-was-more-than-double-that-of-the-population-average-in-several-european-countries_b5748e34-en)

Последната глава съдържа поредица от образци за упражнения, които да се използват в контекста, в който работят социалните работници. Упражненията са с нулеви разходи и са лесни за провеждане от фасилитатор и могат лесно да бъдат адаптирани, ако е необходимо, към различни контексти.

Тези насоки ще бъдат полезни на ползвателите в работните им дейности и за подобряване и налагане на равенството между половете в тяхната група, институция или организация на гражданското общество.

Равенство между половете: какво означава и докъде сме стигнали?

Термините **пол** и **„джендър“** (джендър е социален конструкт и се свързва със социалните роли на мъжете и жените и с техните взаимоотношения, произтичащи от тези социални роли), се отнасят до всяко човешко същество, а идентичността ни като мъже или жени несъмнено представлява основен, определящ елемент от живота и личността ни. За разлика от пола, който се определя при раждането и е свързан с физическите и биологичните различия, „джендър“ засяга социалния аспект и личното определение на човека за пол. По време на социалния ни живот от нас се очаква да се държим в съответствие с възприетите от нашето общество ценности, по отношение на съответния пол. Следователно с „джендър“ се свързват обществените очаквания, с които трябва да се съобразяваме, за това, което дадено общество приема като приемливо, „нормално“ и желано мъжко или женско поведение и с определените ни роли, включително в някои случаи дори с физически желани характеристики.

Както беше казано във въведението към настоящите насоки, този важен елемент от човешкия живот трябва да бъде разгледан от социалните работници, педагозите и други специалисти, работещи с млади хора, като го включат в работата си с всяка група младежи, независимо от спецификата на групата: това е така, защото полът представлява универсален въпрос и неразделна част от образованието за правата на човека.

Концепцията за равенство между половете е ясно дефинирана от Агенцията на ООН за равенство между половете и овластяване на жените³, според която: равенството между половете *„се отнася до равните права, отговорности и възможности на жените и мъжете, както и на момичетата и момчетата“*.

Равенството не означава, че жените и мъжете ще станат еднакви, а че правата, отговорностите и възможностите за развитие на жените и мъжете не трябва да зависят от това дали са родени като мъже или жени. Равенството между половете означава, че интересите, нуждите и приоритетите на жените и мъжете се вземат предвид, като се признава разнообразието на двете различни групи.

Полът е начинът, по който се определяме като част от групата на жените или мъжете. СЗО (Световната здравна организация) определя пол и жендър според следните дефиниции: „пол“ се отнася до биологичните характеристики, които отличават мъжете от жените, докато „джендър“ се отнася до *„социално изградените роли, поведения, дейности и атрибути, които обществото счита за подходящи за мъжете и жените“*⁴.

3

<https://www.un.org/youthenvoy/2013/07/un-women-the-united-nations-entity-for-gender-equality-and-the-empowerment-of-women/>

⁴ <https://www.who.int/health-topics/gender>

Основният регламентиращ правата на жените документ е Конвенцията на Организацията на обединените нации за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените (CEDAW). Този акт е важен не само защото превръща насилието срещу жените в международен проблем, но и защото за първи път поставя индивидуалното право на физическа неприкосновеност над културните права и норми. Това е ключова концепция, подсилена от неговия силен и добре познат механизъм за прилагане: ЕСПЧ (Европейски съд по правата на човека) може да приема както индивидуални, така и жалби срещу държавата, като по този начин разполагаме с конкретен инструмент, който може да се използва от всеки, който има нужда.

В ранните етапи от развитието на изследванията на пола равенството между половете се разглежда основно през призмата на правата на жените и в съответствие с антропологичните предложения от онова време. Това означава, че някои практики и обичаи, които сега биха се считали за неприемливи, е трябвало да се разбират в светлината на „културните различия“ и че е в правото на съответните общности да ползват статут на защита на своята култура и културно наследство.

След това настъпва сериозна промяна в разбиранията: през 1993 г. с Виенската декларация⁵ за първи път насилието срещу жени се превърна в международен проблем. Документът има важна особеност, тъй като за първи път специално внимание се отделя на така наречените „вредни традиционни практики“.

Тази гледна точка става особено важна в случаите, когато културните различия се използват за оправдаване на нарушаването на човешките права на жените. Пример за това е случаят с осакатяването на женските гениталии (ОЖГ). В началото на дебатите през 80-те години на XX в. в Италия, например, се появяват позиции като тази на един гинеколог, който се застъпва за съществуването на „само символично осакатяване“, с цел да се „уважи“ по някакъв начин традиционната практика, като същевременно не се осакатява реално; а също така за да се попречи на жените да се върнат на неофициалния пазар на ОЖГ, манипулациите да бъдат извършвани или на мястото на миграция/пристигане, или чрез ad hoc пътувания в родината им. Този подход е отхвърлен и от 1993 г. насам Виенската декларация определя съответните стандарти за всички следващи действия.

Много други ключови документи за равенството между половете са изготвени с течение на времето от различни международни институции и организации. На европейско равнище например трябва да отбележим Стратегията за равенство между половете на Европейската комисия; трудовете на Комисията по въпросите на равенството между половете на Съвета на Европа, както и Съветът на Европейския съюз с неговото заключение от 2019 г. Освен това Европейската комисия е приложила редица мерки за ефективно налагане и интегриране на равенството между половете, например като го е превърнала в неразделно изискване за получаването и използването на преки и непреки финансови фондове и с включването на измерението на пола във всяка област като хоризонтален приоритет в програмите, проектите и интервенциите.

В заключение можем да потвърдим, че е всеобщо признато, че „джендър“ не е биологичен пол, а описва редица качества и социални поведения, които се очакват от мъжете и жените в нашите общества. Трябва също така винаги да помним, че идеята за „джендър“ може да се променя и се е променяла с течение на времето, от един социално-географски контекст към

⁵ United Nations Declaration on the Elimination of Violence against Women (DEVAW), General Assembly Resolution 48/104, 20 December 1993, Art. 2.

друг и от един исторически етап на обществено развитие към следващия: това го прави много мобилен *социален конструкт*⁶.

Друг елемент, който трябва да се вземе предвид и да се предприемат действия е, че равенството между половете не е специфичен женски въпрос и че за да бъде ефективно постигнато и прието като норма, то трябва да засяга и напълно да ангажира както мъжете, така и жените в общия процес на развитие и еманципация.

Равенството между жените и мъжете се разглежда като предварително условие, като въпрос на правата на човека и като надежден показател за „*устойчиво развитие, ориентирано към хората*“⁷, съгласно определението на ООН. Това изявление ясно показва, че единственият начин за реално насърчаване и налагане на равенството между половете и за преодоляване на съпротивата срещу промените е чрез включването му във всички нива на общественото развитие. В него също така ясно се посочва, че процесът на равенство „*трябва да засяга и изцяло да ангажира както мъжете, така и жените*“, като по този начин се засилва аспектът на участие, ангажираност и реципрочност. Това е ключов момент за всички специалисти, които участват в дейности за социално приобщаване или образование с млади хора и юноши: без участието на мъжете в процеса би било много трудно да се постигне някакво съществено трайно и устойчиво подобрене или постижение.

Подходът на равенство трябва да се пренесе в ежедневните дейности, да се усвои и използва ежедневно, превръщайки се в подходящ и взаимноуважителен стил на взаимоотношения между половете. Това е причината, поради която в настоящите насоки отделяме специално внимание на интегрирането на равенството между половете, тъй като въпреки напредъка, постигнат през последните десетилетия по отношение на правата на жените, обществото като цяло все още не успява да включи тези принципи в ежедневието си, което се дължи именно на този неуспех за интегриране.

*Само шест години преди крайния срок за изпълнение на Целите за устойчиво развитие на ООН до 2030 г., нито един показател по Цел 5 - Равенство между половете - не е напълно постигнат. Равенството между половете в парламентите може да бъде постигнато не по-рано от 2063 г. Премахването на крайната бедност сред жените може да отнеме още 137 години при сегашните темпове на промяна*⁸.

От законодателна и административна гледна точка изглежда, че разполагаме с всички необходими инструменти за налагане на този принцип във всяка област на обществото: институции, работни места, училища, но както статистическите данни, така и данните, идващи от работата на терен и от социалните наблюдения, показват, че все още има дълъг път до ефективното постигане на целите на равенството. Трудността да се приложи на практика това, което е било законодателно установено и честите случаи на злоупотреби и насилие ни потвърждават, че са необходими дълбоки и дълготрайни културни и поведенчески промени. Това е единственият конкретен начин тези принципи и закони да станат част от общите културни обществени стандарти, като по този начин започнат ефективно да се прилагат.

⁶ Напредъкът обаче може да бъде спряен и дори върнат назад, както видяхме в случаите с Иран и Афганистан.

⁷ <https://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>

⁸ PROGRESS ON THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS. The Gendersnapshot 2024, UN Women

Сред основните елементи, които пораждаат неравенство между половете и могат да бъдат огромни пречки пред еманципацията на жените, ще избоим следните: културни навици, приети модели на поведение и ценности, липса на ресурси за икономическа независимост, неравнопоставеност и социален натиск.

Те засягат непропорционално жените във всяко кътче на света, но, разбира се, се влошават от средата: в условия, в които придържането към традициите е по-силно, като например в затворени общности или в малки, изолирани села, както и в бедняшки квартали или неформални градски жилища. В този контекст трудностите се засилват от оскъдните възможности за достъп до системите за социална защита и здравеопазване, социални услуги и правна помощ. И накрая, социалният натиск за приспособяване към очакванията на обществото е по-силен в тези условия и всяко отклонение може да доведе до отбягване на съответния индивид; до неговата социална изолация и упрек. Културните навици и социалният натиск са ключови фактори за поддържане на статуквото и за принуждаване на хората от групата да се съобразяват с приетите и желани социални правила. Социалният аспект на пола ни принуждава да се съобразяваме с обществените правила, а степента на свобода, на която можем да се радваме в съответствие с личната си интерпретация, изразяване и олицетворяване, зависи на практика от наличието или отсъствието на обществени очаквания, предразсъдъци и културни или правни табути.

Съществуващите стереотипи за жените и мъжете също представляват силни фактори за поддържането и интернационализирането на неравенството между половете. Тенденцията жените и момичетата да бъдат представяни по стереотипен начин все още е много силна и често се подсилва от традиционните културни модели, които в много случаи са толкова силни и вкоренени, че в крайна сметка създават двоен стандарт, а това прави въпроса, който трябва да се реши, още по-сложен, тъй като младежът е изправен пред избора да се придържа или не към традицията; да уважава или не ценностите на своята общност или да се опита да внесе промени, като направи различен избор. Лицата, които са избрали различни пътища в традиционната общност, в много случаи могат да изпитат сериозни трудности с вътрешната си група, особено ако системата за социално подпомагане е слаба или не е достатъчно организирана, за да се справи с тези ситуации.

Всяка човешка група, която работи заедно или просто си взаимодейства, може да демонстрира разнообразна динамика, която използва във връзка с пола, властта, идентичността и сексуалността. Като специалисти в тази област, наш дълг е да наблюдаваме динамиката на социалните изразения на пола в групата, с която работим. Тези наблюдения трябва да бъдат анализирани и регистрирани в бележки от работата на терен, а данните след това да се използват за анализ на нашите целеви потребности. Те ще бъдат отправна точка, спрямо която ще се измерват всички промени, и основа, върху която ще се гради нашата работа. В крайна сметка трябва да можем да помогнем за изграждането на пътища, цели и методи, които след това ще се превърнат в ежедневни.

Основният инструмент за интегриране на равенството между половете в дейностите на терен е методологията, основана на „учене чрез преживяване“, което означава, че образователните дейности трябва да бъдат планирани с цел *учене чрез правене*.

Насърчаването на равенството между половете чрез методологията на *учене чрез правене* ще спомогне за развиване на компетенциите на младите хора и на техните критични и аналитични умения и ще им предложи нови, различни перспективи. Този процес с времето ще спомогне за разпространението на култура базирана на правата на човека и на взаимното уважение. Още по-важно е, че той ще предложи на двата пола справедливо общо поле за

изява и еднакви шансове за развитие, като осигури среда, в която и момчетата, и момичетата могат да разширят своя опит и да повишат самосъзнанието си в съответствие със своите интереси и желания.

Наборът от умения, придобити по време на учене чрез преживяване, ще помогне на младежите да преценяват критично ситуациите и да подобрят способността си за преценка и оценка, като ги въоръжи с възможност да взаимодействат справедливо в различни среди и да се справят с различни гледни точки без агресивност. Той ще ги подкрепи и в процеса на откриване на стереотипи и борба с тях чрез критичен анализ, за да могат да ги развенчаят. Подобен набор от умения ще им помогне не само да разсъждават върху правата на човека, равенството и човешкото достойнство, но и да ги прилагат активно в живота си, при това с подход, основан на търсенето на взаимно приемливи и мирни решения, основани на уважение.

Семейната единица е първият модел на поведение за детето, до който то има достъп и който ще формира представата му за нормална семейна среда и ще постави основите на социализацията му.

Психологическите проучвания и изследвания показват, че за да има хармонично и здравословно физическо и психологическо развитие, детето трябва да може да разчита на майка си като на „солидна основа“, т.е. човек, който подкрепя, изслушва и потвърждава чувствата на детето, като му предлага безусловна любов и внимание. В ранните етапи фигурата на майката е от първостепенно значение, но с израстването си детето се отваря към цялото семейство, като става свидетел, вижда и слуша как се държи всеки член на семейството и какво се счита за правилно или неправилно, и, което не е по-малко важно, какъв модел на поведение се приема и какво вместо това се санкционира.

Ако в едно семейство крещенето и ругането са нещо обичайно, ако насилието се използва като средство за решаване на текущи проблеми, много е вероятно детето, което е станало свидетел на това поведение, да го възпроизведе в семейството и с връстниците си, а по-късно и със съпруга си⁹. От друга страна, от момичетата се очаква да се съобразяват по същия начин, макар и често с противоположни ценности на тези на момчетата. Този процес, осигурява запазване на постоянните властови отношения в групата, съхраняване на традиционните правила и активно предотвратява девиантното поведение чрез социален натиск. Това е причината, поради която операторите, работещи на терен, не трябва да пренебрегват необходимостта от активна работа и взаимодействие и със семейството на младежите. Те трябва да практикуват дългосрочно директно наблюдение на съответното семейство, за да разберат динамиката и неговите ценности.

Завършваме тази глава с кратък преглед на насилието, основано на пола: не разполагаме с място и време, за да развием обстойно тази тема, но голям брой проучвания, ресурси и доклади са достъпни онлайн за тези, които се интересуват. Въпреки това, дори и да не навлизаме в задълбочен анализ, все пак смятаме, че е важно да предложим поне основна представа за основите на законодателната рамка, въпреки че конкретно законодателство е в сила във всяка държава от ЕС понякога по различен начин.

Идентифицирането на проблем е изключително важно умение за социалния работник или възпитателя. Те трябва да имат поне общи, базисни познания за злоупотребите и насилието,

⁹ Например в миналото, а дори и днес в някои общества, братята са използвани като заместители на бащата, за да „пазят“ сестрите, а често и майките.

обосновано от пола (НОП), за да могат да оценят правилно различните ситуации, възникващи на терен, и да предприемат действия, включващи съответни подходящи участници като детски психолог, социални служби и в някои случаи - съответните полицейски служби.

Всички стратегии и действия, разработени и прилагани на терен, трябва да отчитат, че един от начините, може би най-лошият, по който се формира неравенството между половете е когато е налице случай на злоупотреби (физически или психологически) и насилие, основано на пола. Като оператори на терен, които имат ежедневни и продължителни контакти с групите, с които работим, е необходимо да развием специална чувствителност и внимание, за да откриваме формите и случаите на насилие, основано на пола, и да действаме своевременно.

Какво е насилие? Една от най-пълните дефиниции на този термин е тази, описана в публикация на ВКБООН, която гласи: *„Насилието е умишленото използване на физическа сила или власт, като заплаха или в действителност, срещу друго лице, което води или има голяма вероятност да доведе до нараняване, смърт или психологическа вреда. Въпреки че повечето от жертвите на насилие са момичета и жени, момчетата и мъжете също могат да станат обект на насилие“*¹⁰.

В частност, насилието, основано на пола, е определение, което включва също така мъже и ЛГБТ лица. Въпреки че е общопризнато и се доказва от данните, че повечето случаи засяга непропорционално жените, новите документи разглеждат феномена на насилието във всичките му форми и от всестранна гледна точка.

Насилието над момичета и жени засяга всяка социална и културна група, въпреки че очевидно жените, принадлежащи към групи в по-неблагоприятно положение, имат по-ограничен достъп до наличните възможности да се противопоставят на това явление. Освен това, което е най-важно, жените, особено в затворени, изолирани или много традиционни общества, често нямат средства за икономическа подкрепа или финансова независимост, а ако са замесени и деца, ситуацията може бързо да ескалира и да се превърне в психологическо изнудване или дори да стане опасна до степен на физическа заплаха. В Италия например, има редица случаи на насилие и убийства на жени, като почти винаги тези престъпления са извършени от настоящи или бивши партньори мъже. Това означава, че насилието може да бъде неразделна част от семейната динамика и родителите, както и професионалистите, трябва да са много наясно с това.

Насилието може да бъде извършено от родител или баба и дядо; от братя и сестри или от връстници. То може да бъде на пръв поглед дребна проява (като крещене или ругане), но трябва да се подчертае, че и тези на пръв поглед по-малко обидни практики са вредни за хармоничното развитие на детето и ще се отразят на бъдещото му поведение. Злоупотребите могат да бъдат различни видове, като всички те са изключително вредни за жертвата. Докато в случай на физическо насилие злоупотребата е по-очевидна и видима, което улеснява операторите да разберат (а децата да разкрият) какво се случва, това може да е трудно за други видове злоупотреби, по-фини и по-малко очевидни. В тези случаи се включват повече психологически компоненти: насилието, срамът и вината правят злоупотребата по-трудно забележима; освен това този вид психологическа и емоционална злоупотреба може да бъде извършена само от лица, които са много близки до детето.

¹⁰ Службата на ООН по конституционните хуманитарни въпроси заявява, че „Насилието е средство за контрол и потисничество, което може да включва емоционална, социална или икономическа сила, принуда или натиск, както и физическо увреждане (...). Лицето, обект на този вид насилие, е принудено да се държи според очакванията или да действа против волята си от страх“.

Социалният работник трябва да е наясно с тази динамика, да я регистрира и да я докладва, за да намери решение на проблема, но силно се препоръчва да не се обръща директно към младежа по темата, освен ако той или тя не го поиска открито, а вместо това да се ангажират специализирани работници, като например детски психолози и социални работници от местна институция или отдела за деца.

В бележките към тези насоки сме събрали редица ресурси, които са достъпни онлайн и могат да се изтеглят безплатно, и горещо ги препоръчваме на читателите.

Как да практикуваме равнопоставеността на половете?

В предишния раздел на настоящото ръководство видяхме как равенството между половете е било разработено като теоретична концепция; как се е развило и какво значение е имало за утвърждаването на правата на човека и на жените в обществото чрез редица действия като законодателни актове, политически решения и институционални, организационни и административни подобрения.

Въпреки това, независимо от положените досега усилия, неравенството между половете и насилието, основано на пола, продължават да бъдат широко разпространени компоненти на развитието на човешките общества. Това е причината, поради която е необходимо да се предприемат по-нататъшни и по-решителни стъпки, за да можем да превърнем тези принципи в действия, като включим темата чрез нейното практикуване в работата ни като социални специалисти или преподаватели.

В тази глава ще представим някои практически начини за максимизиране и засилване на въздействието на процеса на интегриране на концепцията.

Важността на въпросите, свързани с пола, в работата с младежи е очевидна за всеки професионалист, особено за тези, които работят със затворени групи и общности в неравностойно положение, чиято изолация (културна или географска) представлява още един фактор, който може да възпрепятства процесите на приобщаване и еманципация.

И така, като социални работници, кои са най-добрите и по-ефективни начини за насърчаване на такова поведение между жените и мъжете, което да доведе до взаимно уважение и справедлив обмен между хората, в нашия случай – между младежите?

Когато извършваме социална работа, осъзнаваме колко е важно да предложим на групата, с която работим, модел на поведение, който да демонстрира ангажимента ни към равенството в практически план, което означава, че то трябва да бъде преживяно, изпитано и предадено от тези, които се застъпват за него. Младежите и децата имат добри способности да откриват лъжата и могат ясно да възприемат двусмислието. Това означава, че принципите на равенството трябва да се превърнат в отговорно поведение и практики на всеки етап от социалната работа и най-вече в самата институция, в която работи професионалистът. Моделите не могат да бъдат наложени или разпространени силово, вместо това те трябва да бъдат научени, договорени и споделени, така че да станат част от всекидневното поведение (отново чрез учене през опит). Само това непрекъснато и повсеместно включване на темата може да бъде в състояние да създаде солидна основа, върху която да се изгради ново, по-равноправно общество.

Не е достатъчно само да обясним защо неравенството между половете и насилието се отразяват на хората, защото това действа само на когнитивно, рационално, интелектуално

ниво, а това знание не е достатъчно, за да предизвика значителни промени, тъй като не винаги се превръща в ефективна културна и поведенческа промяна.

Вече знаем, че теорията, според която потисничеството над жените, расизмът или насилието могат да бъдат изкоренени чрез по-добро и по-задълбочено познаване на явленията, не провокира непременно различно поведение от страна на обществото и обществеността. Знанието и осведомеността са важни, но трябва да бъдат подкрепени и наложени от общоприети действия, практики и подход.

Усилията за интегриране на равенството между половете трябва да бъдат подкрепени в тяхното разпространение чрез ангажиране на емоционалната и личната сфера на човека. Концепциите за правата на човека може да изглеждат достатъчно ясни и очевидни, но отново тяхното познаване не е предизвикало радикални промени в поведението на средностатистическия човек и затова все още се сблъскваме с насилие, злоупотреби и други форми на нарушаване на правата на човека.

И така, кои могат да бъдат стратегиите и методите, които можем да използваме в нашата професия и в нашата организация, които наистина могат да помогнат за налагане на концепцията за равенство между половете на всяко ниво?

Приносът на този раздел на ръководството е към следните основни бенефициенти: институциите/организациите и специалистите, които работят в тях. Нашите предложения са продукт на синтез на това, което досега е създадено от основните агенции и институции, които са се занимавали с въпроса за равенството между половете, по-специално с нормативните, административните и организационните аспекти, докато материалите от втория раздел идват от ресурси, създадени от екипа на проекта и от съответните организации на гражданското общество, които се занимават по-пряко с опита от работата на терен, регистриран в хода на този проект.

Какво да направим като организация

За организациите и институциите има няколко налични инструмента. Един от основните източници, използвани за намиране на практически начини за подобряване и улесняване на процеса на интегриране на принципа на равнопоставеност на половете, са препоръките и инструментариумът на EIGE¹¹. Техният уебсайт предлага редица полезни инструменти, като се започне от литературни и научни източници и се стигне до практически ключови инструменти, като например *бюджетиране с отчитане на пола* или обява на *обществени поръчки, съобразени с пола*.

Други важни справочници в тази административна област са данните и политиките на Европейската комисия и нейната Стратегия за равенство между половете¹². В частност трябва да цитираме публикацията от 2022 г. по конкретния въпрос за бюджетирането с отчитане на пола в различните страни от ЕС. Този инструмент е видим например в почти всички финансови инструменти, предлагани от ЕК както по отношение на прякото, така и на непрякото финансиране, където равенството между половете е междусекторен приоритет.

¹¹ https://eige.europa.eu/gendermainstreaming?language_content_entity=en

¹²

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en

Темата присъства в програмните документи, свързани с финансирането, и е известна като Общи Регламенти (Common Provision Regulations¹³). Други изключително полезни инструменти могат да бъдат намерени на уеб сайта на Съвета на Европа¹⁴, с неговите дейности по въпросите на равенството между половете и Стратегията за равенство между половете 2024 - 2029 г.¹⁵, която също предлага много ресурси по тази тема.

Всички тези препоръки, изявления и инициативи са от съществено значение за интегрирането на принципа на равнопоставеност на половете и предоставят на институциите и организациите съгласувана и обща правна и административна рамка, чрез която да разработят и приложат социалната интервенция, както и практически инструменти за нейното осъществяване.

Аспектът на заетостта е една от ключовите теми в областта на равенството между половете. Икономическото овластяване на жените е широко проучвано и прилагано в рамките на много проекти в различни страни, първоначално в извън-европейски контекст, където жените са по-малко включени в пазара на труда и където традицията е склонна да остави на мъжете ролята на издържачи семейството, докато жените работят като домакини и са „обречени“ само на домакинска работа и отглеждане на деца. Без финансова независимост жените трудно могат да постигнат равнопоставеност, особено в случаите на насилие и домашна злоупотреба, така че е изключително важно да се вземе предвид икономическото измерение¹⁶.

Този икономически аспект е обект на стратегия, наречена „*бюджетиране с отчитане на пола*“.

Бюджетирането с отчитане на пола е конкретен, практически инструмент за решаване на въпроса за равните възможности и равните условия на труд на мъжете и жените. Той е насочен към начина, по който се разпределят и изразходват публичните ресурси, което означава, че всички политически решения, свързани с използването на публичните финанси, трябва да се използват по начин, който ефективно да насърчава равенството между половете.

В Европа например, 23 от 38-те страни членки на ОИСП са го приели и го използват в своите обществени поръчки и търгове¹⁷. *Бюджетирането с отчитане на пола* е ключов инструмент и елемент за активно насърчаване на равенството между половете. Той предлага важна възможност, особено за местните власти, но също така и за неправителствените организации, работещи в областта на социалното приобщаване и образованието, да реализират равенството между половете от структурна и административна гледна точка, като по този начин гарантират ефективното приобщаване на жените чрез административно регулиране.

Друг инструмент, предимно за институциите и публичните органи, е практиката на *възлагане на обществени поръчки с отчитане на пола* /gender-responsive public procurements (GRPP)/ и *на услуги с отчитане на пола*. EIGE определя GRPP като „обществена поръчка, която насърчава равенството между половете при закупуване на строителни работи, доставки или услуги

¹³

<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-an-economy-that-works-for-people/file-mff-common-provisions-regulation>

¹⁴ <https://www.coe.int/en/web/genderequality>

¹⁵ <https://www.coe.int/en/web/genderequality/gender-equality-strategy>

¹⁶ Хранилищата на ООН са виртуалното място, което съдържа най-голям брой материали по темата за икономическото приобщаване. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/economic-empowerment>

¹⁷ https://www.oecd.org/en/publications/gender-budgeting-in-oecd-countries-2023_647d546b-en.html

от органите на публичния сектор“. На практика това означава, че съобразените с пола обществени поръчки и услуги са публични действия, чийто подход и качество са определени така, че да отговарят на потребностите и на жените, и са от голямо значение за постигане на равенство между половете и за прекратяване на насилието и тормоза срещу жените в сферата на труда¹⁸. Някои примери за този вид обществени поръчки могат да бъдат намерени в интернет, тъй като те са възприети от редица местни, регионални и национални органи. Уебсайтът на EIGE предлага ясно „изложение на значението на правните, регулаторните и политическите рамки, които са в основата на използването на GRPP, включително шестте предварителни условия, които имат потенциал да осигурят най-доброто му прилагане“.

Посочени са следните предварителни условия:

- Правна рамка, в която се прави кръстосана връзка между равенството между половете и обществените поръчки
- Стратегиите за обществени поръчки обхващат GRPP или включват равенството между половете като цел
- В плановите за действие или стратегиите за равенство между половете се споменават обществените поръчки/ GRPP като инструмент за насърчаване на равенството между половете
- Програмите за изграждане на капацитет, структурите за подкрепа и насоките насърчават GRPP
- Осъществено е редовно сътрудничество между органите/отделите по въпросите на равенството между половете и службите за обществени поръчки
- Въведени са ефективни системи за мониторинг и отчитане на използването на GRPP¹⁹

Какво да правим като професионалисти

Що се отнася до работата с младежи и до това как да включим в нашата социална и образователна работа практики, които създават и налагат равенство между половете, първо трябва да направим предварителна оценка, например чрез кратко проучване, и да определим ясно нуждите на групата ни по отношение на въпросите на пола. За тази цел ключов инструмент, който трябва да се използва както от организациите, така и от отделните хора и институции, е навикът да се събират значими данни. Твърде често спешността и неотложността на работата на терен пречат на ежедневния навик на операторите да следят свършената работа и да я обмислят аналитично.

Това не означава, че социалният работник трябва да се превърне в любител социолог или статистик, а че работата на терен трябва да генерира данни с двойна цел - ясно регистриране на ситуацията и измерване на промените, настъпили преди, по време и след интервенцията.

Строгите практики за мониторинг и оценка могат да предложат на създателите на политики най-подходящия инструмент за разработване на ефективни и реалистични политики, особено когато са насочени към групи в неравностойно положение, както е в случая с ромите. От дълго време ЕК се опитва да привлече вниманието на държавите членки към използването на оценка на въздействието, но често организациите, които са по-активни на местно равнище, са много малки, така че не разполагат с оперативен капацитет или професионална фигура, способна да разработи и приложи стабилна система за мониторинг и оценка, така че този

¹⁸ В Италия например законовият декрет чл. 47 D.L n. 77/2021, „Pari opportunità e inclusione lavorativa nei contratti pubblici, nel PNRR e nel PNC“ (след това трансформиран в закон № 108 от 29.07.2021 г.) се отнася до включване на равнопоставеност на половете в обществените поръчки за използване на средствата от Фонда за възстановяване на ЕС и ESIF.

¹⁹ https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/toolkits/grpp?language_content_entity=en

важен елемент от социалната работа или се пренебрегва, или се оценява само по отношение на крайните резултати.

Въпреки това, дори и без сложни статистически инструменти, е възможно да се въведе и прилага прост, но ясен подход за мониторинг и оценка. За тази цел е необходимо своевременно да се планира подходящ метод за измерване на настъпилите промени, като се документира периодът преди, по време и след намесата, като по този начин се избягва работата в привидно „вечното настояще“, в което често действат НПО. Да, работата на терен има своите неотложни задачи и те често претоварват професионалиста, но това не трябва да се превръща в извинение за това, че не провеждаме подходящ мониторинг и оценка на интервенцията, която извършваме.

Оценката работи в полза на професионалистите и на целевата група, като „казва истината на властта“ и дава възможност за промяна или пренареждане на дейностите, ако и когато данните потвърждават техните наблюдения и заключения за успехи и недостатъци.

Първата стъпка е събирането на основните данни: те ще формират нашата *базисна линия*. Базисната линия представлява картина на настоящата ситуация преди началото на интервенцията. Тя съдържа социално-демографски данни, информация за образованието, учебни програми и ще бъде отправна точка на нашата интервенция, като фотографира ситуацията *преди* нашата интервенция.

За да се измерят подобренията в която и да е област на равенството между половете, е необходимо да се определят показателите, които ще бъдат единиците за измерване на промените, настъпили в тази област. Показателите могат да бъдат два вида: количествени, свързани с резултатите (т.е. от XXX общ брой хора в целевата група, XXX от тях са участвали в обучението и срещите или са получили достъп до предоставената услуга и т.н.). Тези данни могат да ни покажат дали инициативата наистина предизвиква интерес, колко хора са участвали и дали броят им се увеличава или намалява с напредването на дейностите.

Колкото и полезно да е измерването на преките резултати, то остава неубедителен инструмент, ако не е подкрепено от оценка на въздействието по време на изпълнението на проекта и в неговия край. За да измерим промените, трябва да създадем няколко значими индикатора за резултатите. Те са тези, които ни разкриват истинското въздействие на нашия проект и дали са настъпили ефективни, измерими промени или не.

Въпросите, които измерват процесите, трябва да бъдат съставени, като се прави разлика между числовия непосредствен резултат/краен продукт от дейността и дългосрочния резултат – въздействието. Пример: дейността е изучаване на английски език за подобряване на възможностите за заетост. При числовите измерители въпросите, на които се отговаря, биха били от рода на „Колко души участваха в инициативата проведен курс по английски език?“ или „Колко мъже и жени получиха достъп до услугата за подкрепа, която приложихме?“. Индикаторите за краен продукт/резултат служат най-общо за определяне на количество и са важни за определяне на ефективността на разходите и първоначалните отговори. От друга страна, индикаторите за резултат - въздействие регистрират процесите в техния напредък или забава. Въпросите, на които се отговаря, биха били от рода на: „Колко души имат по-добри познания по английски език след участието си в нашия основен курс?“ и „Колко души биха могли да получат достъп до нова работна позиция благодарение на придобитата квалификация по английски език?“. Значението на събирането на данни и знанията, които анализът на данните ни носи, са съвсем очевидни и служат за по-организирано и логично

оформяне на работата ни и, което е най-важно от всичко, за ефективна проверка дали това, което правим, работи или не.

Дейности на терен

Както е обичайно в неформалното образование, обхватът на тази работа е да стимулира чрез пряк, непосредствен опит развитието на ключови социални компетенции и умения. Тези умения могат да се обобщят в три основни точки: критично мислене, взаимно уважение и толерантност при сблъсъка с идеите на другите хора. Ученето чрез преживяване е един от основните инструменти за обучение в областта на правата на човека, откъдето произтича и значението на ролевите и поведенческите модели, тъй като един от основните принципи на неформалното образование е поведението да бъде последователно и в съответствие с това, което преподаваме. Този процес трябва да започне в рамките на организацията или институцията, в която работи професионалистът - няма смисъл да се застъпваме за равенство между половете, ако не сме в състояние сами да го прилагаме!

За този проект екипът е приложил кратък въпросник както на операторите, така и на участващите ромски младежи, за да има по-ясна представа за целевата група, която е пряко ангажирана в проекта, и за да може подходящо да разработи и адаптира интервенцията и дейностите към тази група хора.

Заинтересованите от този проект страни бяха Италия, Румъния, България и Белгия. Бенефициенти и участници в дейностите бяха млади роми от всички тези страни, като целта на проекта беше да им предостави специфично обучение, което да им предложи технически и организационни умения, необходими за ефективното организиране, ръководене и управление на уеб радио и редакционна колегия. Уеб радиото беше замислено като инструмент, като средство, което да се превърне в практическа лаборатория за „приложено равенство между половете“. Това беше ключовата дейност на проекта и неговото разработване осигури рамката, в която да се интегрира концепцията за равенство между половете като се приложи на практика в симулация на реална работна среда.

Екипът от роми от всички държави и социалните работници, участващи като подкрепа, трябваше да отговорят на редица въпроси за социално-демографски данни; за ежедневните си дейности в семейството и извън него, включително за използването на свободното време. Други въпроси бяха насочени към пола и ценностите, свързани с него, и въпреки че извадката беше сравнително малка, може да се установи известна тенденция във връзка с очакванията на групата в зависимост от пола, включително желаните и нежеланите качества.

Данните бяха събрани по време на ранните етапи на проекта GEAR, за да се получи ясна представа за участниците, като се започне от социално-демографските данни и се стигне до семейните и половите роли и използването на времето. Въпреки че представената извадка е ограничена само до четири държави от ЕС и следователно представлява само много малък процент от целия свят на ромските младежи, тя беше много полезна и се взе предвид по време на етапа на проектиране и изпълнение на интервенцията. Тези данни ни предлагат само бегъл поглед и ще са необходими много повече изследвания, за да се оценят новите текущи развития, например по отношение на използването на социалните медии.

От отговорите, получени чрез въпросника, можем да видим редица сходства между четирите участващи държави, но остават и съществени разлики, които представляват много добър

показател за различните степени на образователна и грамотна компетентност и за общите нива на приобщаване.

Интервюираните младежи бяха 505; 246 мъже и 252 жени (7 предпочитат да не посочват пол). Възрастта е различна и варира от 10 до 20 години. Четейки данните, първият важен елемент, който трябва да се забележи е, че сред четирите държави Италия има най-малък брой респонденти разполагащи с лични документи или разрешение за пребиваване. Документи или разрешение за пребиваване са притежавали 55 италиански роми от 110, докато в Румъния са 90 от 112; в България 122 от 137 и накрая в Белгия - всички респонденти притежават редовни документи (146 от 146).

Ромите в България и Румъния са граждани на тези страни. Ситуацията в Италия и Белгия е пряко сравнима, тъй като тяхното ромско население и по-специално това, което участва в този проект, е с имигрантски произход; Белгия обаче е успяла да узакони ромите, докато Италия изостава, въпреки че всички респонденти са родени там. Това разкрива една много важна необходимост - тази от уреждане на документите: без документи много дейности стават практически невъзможни и те пречат на младежите да се интегрират ефективно с други деца на същата възраст. Всички респонденти са завършили основното си образование, но диплома за средно образование е регистрирана само сред българите (32) и италианците (6). Следвайки тези числа, можем да предположим, че висшето образование за много млади роми все още е далечна реалност.

Други данни са тези, свързани с езиците, които респондентите знаят и говорят. Данните тук трябва да се възприемат с известна доза резервираност и да се сравняват с данните, получени от прякото наблюдение на контекста. Що се отнася до езика, който обикновено се говори в семейната единица (главно ромски и национални езици), респондентите са заявили, че говорят и други езици, по-специално английски и испански, но прякото наблюдение в рамките на дейностите по проекта не потвърди напълно самооценката на младежите относно владенето на чужд език. Много от анкетираните декларираха, че владеят езици, различни от родния си, но отново по време на наблюдението на терен беше забелязано, че тези познания (по-специално по английски език) са много базови.

Размерът и структурата на семействата обикновено са по-големи от тези на неромите, и ромите вероятно са единствената европейска група, която не е засегната от отрицателния коефициент на раждаемост, който всъщност намалява навсякъде в Европа. Най-голямата част от извадката е съставена от следните семейства: от 3 души (78), 4-5 души (309), 5-6 души (67) повече от 6 и до 8 (94), като по този начин се потвърждава моделът на разширеното семейство. Други интересни данни от въпросника са данните относно разпределението на задачите между членовете на семейството, как се използва времето и кой е човекът, към когото децата прибягват, когато имат нужда от съвет, и, което е не по-малко важно - кой управлява финансовите средства и се занимава с документите у дома.

Всички анализирани национални контексти потвърждават, че домашните задължения, грижите за децата и възрастните хора се извършват предимно от жените в семейството, включително от дъщерите. При анализа на отговорите на респондентите по отношение на домашните задължения е съвсем ясно, че основните задължения като домакинска работа, грижи за децата и възрастните хора са основно в ръцете на жените (предимно майки и сестри).

Има и редица случаи, в които тези отговорности са споделени, но в по-голямата си част те остават в ръцете на жените. В един от въпросите се пита към кого се обръщат за лични и

финансови съвети и молби. Резултатите тук бяха доста разнообразни: майките изглежда заемат видно място в областта на съветите. Това се дължи на факта, че почти във всички групи жените са по-стабилни: поради факта, че носят пряка отговорност за децата, те трябва да бъдат солидни. Това може да изглежда като утвърждаване на стереотип, но както видяхме на тези страници, има огромна разлика между мъжете и жените, когато става въпрос за това, което обществото очаква от всеки от тях.

Събраните досега данни показват, че заобикалящата среда наистина може да промени живота на един млад човек. Ако има социални услуги, към които да се насочи, ако има добре функциониращи здравна и образователна система, ако жилището и професията са сравнително лесно достъпни, тогава има шанс индивидът или групата в „разногласие“ да направи друг избор, но поради липсата на реални възможности често единственият останал избор е тя да се адаптира. В много случаи, когато е налице институционална подкрепа или помощ от НПО, възможността за еманципация става по-силна и по-реална. В много други случаи връзките с общността са толкова силни, че хората се опитват да балансират между модерността и традицията, което невинаги е възможно, като например в случаите, когато човек е изправен пред съкрушителния избор да живее по начин, различен от традиционния и се изправя пред риска от изолация и изоставяне от общността и родителите.

За да се постигне тази цел, има редица инструменти и стратегии, които могат да се използват и прилагат, за да се гарантира, че ценностите и структурите на обществото ще останат безспорни от поколение на поколение. Ключовата функция на някои форми на поведение е запазването на статуквото и защитата му от намесата на външни лица. Общността е малка и много сплотена, а репутацията в групата представлява безценен и незаменим актив. Както и в много други географски и езиково „традиционни“ групи, тежестта на публичното демонстриране на „честта“ лежи на раменете на жените. Техните умения, постижения, поведение, публична фигура, майчинство и капацитет на домашна прислужница са под постоянно наблюдение. Този постоянен контрол е почти неизбежен в едно село или във всяко друго концентрирано жилище (в много случаи дори в градски квартал) и той проявява в пълна степен невероятната си сила на принуда, като принуждава всички да се съобразяват с него. Ако се случи обратното, може да се стигне до социално опозоряване, изолация, отбягване и този страх от обявяване за „изгнаник“, тласка силно към съобразяване и подчинение.

ПРАКТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ:

В този последен раздел представяме няколко групови упражнения, които могат да се използват като колективни дейности в групите, в зависимост от оценката на социалния работник за ситуацията. Те са създадени, за да насърчават осъзнаването и подобряването на уменията чрез пряко участие.

Ученето чрез преживяване (т.е. ученето въз основа на опит) е ключов инструмент в социалната работа, полезен особено при работа с младежи, тъй като предлага конкретни начини за преживяване на теоретичните принципи в ежедневието. Дейностите, предложени в тази последна глава, ще предложат редица примери за групови упражнения и модули за учене чрез преживяване. Те са разработени за работа с група младежи от единия и от двата пола и не изискват почти никакви материали за използване, което ги прави достъпни за всеки вид организация, дори и за най-малката. Създадени са главно за предизвикване на дебат и стимулиране на критичното мислене чрез оспорване на стереотипите и за пряко участие на младежите в този процес. Могат да се провеждат и в класни стаи и дори могат да се използват

по време на работа с възрастни поради своята лекота, гъвкавост и икономическа ефективност, което е важен въпрос за малките НПО.

Ученето по време на тези дейности е много ефективно, тъй като упражненията са планирани по начин, по който участниците могат да изпитат директно реалностите, които биха искали да променят, като си сътрудничат помежду си, между различните полове и полови идентичности. Тези групови упражнения, изискват личното участие на всеки един, така че процесът на учене се засилва не само чрез повишаване на знанията и информираността, но и чрез практика.

За целта на упражненията трябва да се определи един или повече педагози или социални работници (в зависимост от големината на групата), за фасилитатор по време на разработването на упражнението. Той/тя трябва да може да посредничи и да насочва интервенцията, за да насърчи ефективно потенциала на всички участници в групата. Целта е създаване на справедлива учебна среда, в която децата могат да изразяват идеите си и да изследват собствените си възможности и потенциал.

Когато се изпълнява някоя от тези дейности, е важно да се осигурят подходящи последващи действия, което означава, че след приключване на упражнението следва всички участници да бъдат поканени да се включат в среща за обобщаване, за да обсъдят случилото се, като анализират както критичните моменти, така и възникналите потенциални възможности. Тя да бъде последвана от друга сесия за оценка на опита и на това как е допринесъл или не за промени или подобрения, за обсъждане на „провалите“ и за съвместно вземане на решение за начините за продължаване напред.

Преди да приложите упражнението, уверете се, че вие и вашият екип съвместно сте определили нивото на трудност след подходяща и реалистична оценка на уменията и възможностите на участниците, така че да гарантирате, че всички ще играят при равни условия, и да съобразите упражненията както с вашите граници и опит, така и с този на участващите млади хора.

Тази процедура ще осигури основата за справедливи отношения и взаимно уважение с вътрешната и външната група и ще допринесе за създаването на критично отношение.

Медиатор или фасилитатор ще насочва аудиторията при разработването на упражнението и ще модерира изпълнението му. Преди да представим част от упражнението, си струва да обобщим факторите, които професионалистът трябва да вземе предвид. Първият елемент е етичният: етичните компетенции в обучението по въпросите на равнопоставеността на половете са много важни. В интернет има голям брой ресурси, които са на разположение на професионалистите. В ограниченото ни пространство ще предложим само малък брой подходящи примери, за да дадем възможно най-ясна представа за методологията и за уменията, необходими за нейното управление. Другият елемент, който трябва да се вземе предвид, е свързан с възможните културни различия. За да бъде упражнението успешно, всички участници трябва да се чувстват сигурни и свободни да се изразяват, така че фасилитаторът трябва да е спокоен и с опит в модерирането на групови дискусии, използвайки межкултурен подход. Някои културни групи могат да бъдат изключително чувствителни при обсъждането на определени теми, като например секс, взаимоотношения и сексуалност, тъй като тези въпроси обикновено никога не се засягат или обсъждат директно на публични места или в групи със смесен пол. В този случай професионалните познания за аудиторията ще помогнат на специалиста при избора на правилния подход; въпреки това, както посочихме на друго място в тази публикация, равенството между половете може да бъде постигнато само ако мъжете и жените работят заедно, така че дори ако ситуацията

изисква еднополов подход за определени теми, имайте предвид, че винаги има възможни упражнения и ролеви игри, които лесно могат да включат и двата пола. Професионалната оценка на групата е тази, която трябва да определи най-добрия, по-чувствителен и ефективен начин на действие, за да се улесни ангажираността на хората и да се намали евентуалната съпротива.

Основният принос, както винаги, трябва да идва от събраните данни. Тези данни могат да са и от статистически проучвания, но в този случай те винаги трябва да бъдат проверени от специалиста и сравнени с тези от продължителното наблюдение на терен. Първата задача, която трябва да си поставим, е да регистрираме най-честите проблеми, които се срещат в ежедневната ви работа с младите хора. По този начин избраното упражнение ще има по-голямо въздействие, тъй като се занимава с тема, обект, който операторите вече са открили при наблюдението си на терен и който представлява интерес за целевата група. То може да бъде за половите стереотипи и модели, за ролите на половете или за всяка друга тема, която е предизвикала интерес сред младежите или която се смята за критична за общността.

Не забравяйте колко е важно да се направи оценка на контекста и ситуацията. Посещенията в домакинствата са силно препоръчителни и представляват безценен инструмент, който ще позволи да се изгради подходяща изходна база за измерване на показателите за приобщаване, като конкретно се включат и показателите за интегриране на проблематиката на пола. Има много неща, които социалният работник може да направи в този първоначален момент на наблюдение. Периодични, но редовни посещения в рамките на общността с цел да наблюдава с очите си действителната ситуация и, ако е необходимо, да може да се приложи координирана интервенция към семейството.

За да се оцени контекстът, от първостепенно значение е да се обърне внимание на следните ключови въпроси: Къде живее той/тя? Граждани ли са или не? Как и защо са влезли в контакт с местните служби? Каква е неговата/нейната професия? Каква е възникналата нужда? Участие на родителите и ниво/познаване на услугите и тяхното използване. Посещаемост на училище/отсъствия, ако има такива. Цялата ключова информация трябва да бъде събрана, за да се гарантира, че интервенцията е максимално съобразена и релевантна на нуждите и комфорта на групите.

Упражненията са разработени или адаптирани от подобен предишен опит и засягат различни въпроси, свързани с пола, включително насилие, основано на пола. Като общо указание предлагаме на специалиста да изпробва упражнението, преди да включи групата, като използва своя опит и наблюдения на данни, за да си представи възможните реакции, трудности, пречки или потенциал за развитие. Преди да предприеме упражнението, специалистът трябва да го адаптира към контекста, в който работи, като го преработи така, че да отговаря на конкретни цели или да засяга специфични теми. Моля, не забравяйте, че полът е изключително деликатен и чувствителен въпрос, както и личен и политически, поради което специалистът трябва да възприеме и насърчи особена чувствителност, опитвайки се да накара всички участници да се чувстват удобно и спокойно.

Материали за групови дискусии:

Анализирайте и оспорете разпространените стереотипи за пола. Обсъждане в група.

Посочете формите на дискриминация (за предпочитане е те да са по-слабо видими): кои форми се практикуват основно срещу момичетата? За всяка тема посочете примери.

Как се учи за пола? Какво влияе и формира общата ни представа за различните полове? Кои ценности, норми, поведения можем да изброим в нашата култура, които дават стереотипна представа за пола? Доколко те са „обосновани“?

Представяне в медиите

Разгледайте някои статии от вестници и списания. Анализирайте личните страници в интернет: какво ни прави впечатление като културно обусловени възгледи? Как и по какъв начин нашите навици и традиции съвпадат, за да ни ориентират във всяка ситуация? Изгответе публикация или друг материал за публикуване, който не засилва предразсъдъците.

Групата, с която работим, ценности и културни аспекти

Различни култури, различни ценности, сходни резултати: как да премахнем дискриминацията в ежедневните ситуации? При кои форми на работа и в кои практики е настъпила промяна във времето по отношение на начина, по който ролите на жените и мъжете и взаимоотношенията им са били налагани в социален „джендър“ аспект?

Хипотетично интервю за работа

Водене на дискусия по избрана тема с практически указания как да се води разговор, като се избягват сексистки или стереотипни подходи. Уважението и справедливостта са ключови умения за подкрепа на младите хора към хармоничен процес на израстване. Добро начало може да бъде например разиграването на реална ситуация в присъствието на избран „непознат“; това може да бъде въображаем професор или работодател. Ключовият механизъм се крие в задачата да се постави младежът в ситуация, в която трябва да се държи според правилата на справедливостта и взаимното уважение. Симулацията има потенциала да покаже директно ефекта от неадаптивното поведение и предразсъдъците в професионален контекст.

Семейни ценности

Други упражнения могат да бъдат посветени на анализа на познати модели и закономерности.

Какво се случва в семейството в определени, свързани с темата случаи? Приема ли се „здравият разум“ от всички? Отделете във фокус групата възможните „водещи роли на родителите“. Запознайте се с ценностите на вътрешното общество; регистрирайте какво е важно за тях (или по-добре, какво е очаквано) и предложете, изхождайки от практически и, ако е възможно, реални ситуации, алтернативен начин на действие, който не засилва традиционните практики на общността спрямо момичето. При дискусия със смесена по пол група фасилитаторът трябва да насърчава диалога, като модерира дебата и използва познанията си за групата.

Негативни културни практики спрямо момичетата

Какви са примерите за негативни културни практики във вашата група?

Как действат те на практика? Кой ги прилага/налага?

Каква е логиката на практиката? Каква е нейната употреба? Кои сектори на обществото имат най-голяма полза от възприемането на определени практики?

Какво са показали досегашните проучвания и изследвания? Как се предлага да се противопоставим на това явление? Какви стратегии и политики са налични?

Учене от практиката: методологията за прилагане на теоретичните знания в практиката чрез анализ на ключови случаи и ситуации. Обяснете защо негативните нагласи и практики се основават главно на страха от загуба на привилегии, които идват в рамките на пола, и от страха от загуба на власт и контрол.

Негативните културни практики и нагласи към момичетата са пагубни за тяхното благосъстояние и възпрепятстват възможностите им за растеж и развитие. Нека противопоставим тези негативни практики на положителни алтернативи:

Отрицателна практика: Насилие, основано на пола

Положителна алтернатива: Насърчаване на равенството между половете и безопасността

Застъпвайте се за закони и политики, които осъждат и наказват насилието, основано на пола.

Насърчавайте образователни програми, които учат на уважение, съгласие и здравословни взаимоотношения.

Осигурете услуги за подкрепа на жертвите на насилие, основано на пола.

Отрицателно отношение: Дискриминация в образованието

Положителна алтернатива: Равен достъп до образование

Застъпвайте се за политики, които осигуряват равен достъп на момичетата до качествено образование.

Насърчавайте кампании за повишаване на осведомеността, за да се противопоставите на стереотипите, които ограничават избора на образование на момичетата и в определени професии.

Прилагайте стипендиантски програми и стимули, за да задържите момичетата в училище.

Отрицателна практика: Детски брак

Положителна алтернатива: Отлагане на браковете и овластяване

Застъпвайте се за прилагане на закони срещу детските бракове.

Осигурете образователни възможности и програми за развитие на уменията на момичетата.

Повишавайте осведомеността за отрицателните последици от ранните бракове върху здравето и благосъстоянието на момичетата.

Негативно отношение: Предразсъдъци по отношение на пола в здравеопазването

Положителна алтернатива: Равен достъп до здравеопазване

Осигурете равен достъп на момичетата до здравни услуги.

Изпълнявайте програми, които се фокусират върху образованието за майчино и репродуктивно здраве.

Оспорвайте предразсъдъците, свързани с пола, в медицинското лечение и изследвания.

Отрицателна позиция: Ограничени икономически възможности

Положителна алтернатива: Икономическо овластяване

Разработете програми за професионално обучение на момичетата с цел развиване на пазарни умения.

Насърчавайте равни възможности за заетост и справедливо заплащане; прилагане на бюджетиране с отчитане на пола.

Насърчавайте предприемачески инициативи за момичета и жени.

Отрицателно отношение: Културни стереотипи и норми

Положителна алтернатива: Чувствителност към съществуващи различни култури и приобщаване на половете

Насърчавайте културна чувствителност, която цени разнообразието и оспорва вредните стереотипи.

Насърчавайте положителното представяне на момичетата и жените в медиите и културните прояви.

Подкрепяйте културни инициативи, които подсилват приобщаването и равенството между половете.

Отрицателно отношение: Липса на представителство в процеса на вземане на решения

Положителна алтернатива: Представителство и участие

Застъпвайте се за по-голямо представителство на момичетата в процесите на вземане на решения.

Насърчавайте програми за наставничество, за да дадете възможност на момичетата да поемат лидерски роли.

Насърчавайте култура на приобщаване, която оценява гледните точки и приноса на момичетата.

Преодоляването на негативните културни практики и нагласи към момичетата изисква многоизмерен подход, включващ правни реформи, образование, кампании за повишаване на осведомеността и ангажиране на общността. Като насърчават положителните алтернативи, обществата могат да работят за създаването на среда, която овластява и подкрепя правата на момичетата.

Тези последни предложения са предназначени както за организациите, така и за институциите. В това ограничено пространство сме посочили само няколко примера, но силно насърчаваме тяхното прилагане, като ги включите в публичните политики или в проектите, които разработвате и изпълнявате.

За организациите и публичните администратори:

Уверете се, че социалният работник посещава лично семействата, наблюдава контекста и докладва на службата. Това е същата процедура, която се използва в много други случаи на социална интервенция, разликата тук е, че темата за равенството между половете е по-фина и често се усвоява в много ранна възраст и се практикува и претворява чрез наблюдение и последващо повторение на познати практики.

В обществените поръчки включете бюджетна линия, специално предназначена за жените, за да ги ангажирате конкретно в програмите и политиките.

Разработете и публикувайте информационна брошура относно достъпа до услуги.

Открийте рецепция или определете екип за помощ, който да работи в определен ден, за да посреща и ориентира младежите.

Активирайте ефективна и навременна административна стратегия за осигуряване на икономическа подкрепа при необходимост. Ресурсите трябва да са подходящи за задоволяване на всички нужди (като по този начин се елиминират възможните извинения).

Проучете възможността за използване на публично - частно партньорство за икономическа подкрепа на инициативите чрез форми на наставничество.

Вашата организация разработва ли и изпълнява ли проекти и действия, съобразени с нуждите на всички полове?

Дейностите замислени ли са по начин, който насърчава равнопоставеното активно участие на всички, независимо от пола?

Как представяте ролите на половете във вашите дейности? Например, какви образи показвате? Има ли стереотипи? Може ли ролите на половете да бъдат представени по различен начин?

Как планираният от вас бюджет отразява нуждите на хората от различен пол?

Информирайте за помощта, предлагана от социалните служби, в т.ч. икономическата помощ и достъпа до услуги

Илюстрирайте с практически примери как да се получи достъп до услугите и предимствата от него.

Съветвайте за осигуряване на свободно време, което да се инвестира в работа, развитие, образование и личностно израстване.